

ALLERGÉN NÖVÉNYEK I.

Fák és cserjék

Dr. Magyar Donát

Kedves Olvasó!

Az allergia megelőzésének egyik fontos eszköze az allergének térbeli elkerülése. Ennek alapfeltétele, hogy a betegek felismerjék környezetükben azokat a növényeket, melyek az allergiás tüneteiket okozhatják. A kiadványunk első részének célja, az allergiás betegek és orvosai számára bemutatni az allergén fákat és cserjéket. A pollen a virágzáskor jut a levegőbe, ezért a virágzó állapot ábrázolására helyeztük a hangsúlyt, így az allergén elkerülését időben is megtehetjük. Lényegre törő leírás és illusztrációk hívják fel az olvasó figyelmét a növények felismerését segítő legjellemzőbb tulajdonságokra. Az egyes növényeknél tanácsok találhatóak az allergiás tünetek csökkentésére (például kétlaki fajok esetében a termős példányt ültessük). Hangsúlyozzuk, hogy a már meglévő allergén pollenadó fák és cserjék kivágását nem javasoljuk, azonban újak telepítésénél vegyük figyelembe a közegészségügyi szempontokat is. Növények vásárlása előtt ajánlott utánanézni, hogy a kiválasztott faj nem szerepel-e az allergén növények listáján. Célunk elsősorban azoknak a növényeknek a bemutatása, melyek pollen kibocsátásuk révén légúti allergiát okozhatnak, de emellett azokra is felhívjuk a figyelmet, melyek nem pollenszemek, hanem más, légkörbe szóródó részecskék (fűrészpor, beszáradt tejnedv stb.) révén válhatnak ki allergiás tüneteket. Nem célja a kiadválynak azon növények bemutatása, melyek más jellegű közegészségügyi problémát okozhatnak, mint például ételallergiát, ideért-

ve a keresztreakciókat, mérgezést, vagy rovarokat csalogató hatásuk révén méh- és darázscsípésekhez járulnak hozzá. A hazai allergén növények mellett azokat is ismer-tetjük, amelyek külföldi utazásaink során okozhatnak al-lergiás tüneteket. Kiadványunk első részében a leggya-koribb allergén fák és cserjék szerepelnek, míg a második részben a lágyszárú növényeket mutatjuk be.

A növények tanulmányozásához kellemes olvasást és jó egészséget kívánok!

A szerző

Jelmagyarázat

potenciális allergenitás

A potenciális allergenitás egy adott növényfaj lehetséges allergiakiváltó képességét jelenti a növény pollenszemeinek allergizáló tulajdonsága, a pollen alaktani tulajdonságai és pollentermelése alapján.

A kiadványban mindegyik növényfaj esetén jelöljük a potenciális allergenitás szerinti minősítést az alábbi táblázatban szereplő jelölésnek megfelelően:

jelölés	potenciális allergenitás
	nem allergén
	kis mértékben allergén
	mérsékelten allergén
	erősen allergén
	nagyon erősen allergén
	valószínűleg allergén (további vizsgálatot igényel)

„A színek kódok nem az esetleges allergiás tünetek erősségét jelzik, hanem annak valószínűségét, hogy az adott növény hazánkban allergiát okoz. Allergológiai szempontból **nem ajánlottak a sárga, narancssárga, piros és szürke színnel jelzett növények.** A potenciális allergitásról bővebben: Magyar, D., Zséli, G., Szigeti, T., Páldy, A., Udvardy, O., Orlóci, L: A növények potenciális allergitása - áttekintés és módszertani javaslat. Egészségtudomány, 2020 (4).”

Juharok

(*Acer* spp.)

Allergén és nem allergén fajok is tartoznak e nemzetségbe. Jól felismerhetők a szárnyas résztermésű, ún. ikerlependék termésükről és keresztben átellenes rügy-, hajtás- és levélállásukról. Hazánkban négy őshonos juharfaj él. Hegyvidéki, de városokban is ültetett faj a korai vagy platánlevelű juhar (*A. platanoides*), és a hegyi juhar vagy jávorfa (*A. pseudoplatanus*). A mezei juhar (*A. campestre*) gyakori, míg a tatár (*A. tataricum*) ritkábban fordul elő. Emellett még számos nem őshonos, díszfaként ültetett juharfaj fordul elő. Allergia szempontjából két észak-amerikai eredetű, sorfának, sövénynek telepített faj érdemel említést. Az **ezüst juhar** (*A. saccharinum*, 1. ábra) jellegzetessége a pikkelyes, hosszan repedezett kéreg, és mélyen hasogatott leveleinek ezüstszürke fonáka. Ősszel a levelei megsárgulnak, majd sárgászörösre színeződnek. Viszonylag korán virágzik (2-3. hó). **A zöld juhar** (*A. negundo*, 2. ábra) szélbeporzású virágaiból hosszú kocsányokon csomószerűen kicsüngő piros portokok tömegesen szórják a pollent. Vesszői hamvasak, a szürkékék réteg kézzel letörölhető. Levelei átellenesek, páratlanul szárnyaltak, 5-7 vékony lemezű levélkéből állnak. Kétlaki (sok juharfajtól eltérően). Könnyen kivaduló gyomfa; az agresszíven terjedő, különösen nagy kárt okozó inváziós fajok között tartják számon. Pollenzórás: 3-4. hó.

Tengerparti seprű- cserje vagy borfa

(*Baccharis halimifolia*, 3. ábra)

Erősen allergén. A parlagfű rokona. A mintegy 500 *Baccharis*-fajjal együtt a fészkesvirágzatúak legnépesebb nemzetségének tagja. Az USA délkeleti részén, és Közép-Amerikában őshonos faj. Kettőtől akár 6 méter magasságig is megnőhet. Mérgező. Virágai kétlakiak; a porzósok aprók, jellegtelenek, de nagy virágzatba tömörülnek. A termős virágokon, illetve a terméseken ezüstfehér fonalak találhatók, emiatt úgy tűnik, mintha az egész bokrot vatta borítaná. A magokat e fonal segítségével a szél messzire hordja; ahol a mag azonnal csírázásképes. Hazánkban egyelőre ritka dísznövény, de Dél-Európában és a Fekete-tenger partvidékén ma már erőszakosan terjedő, károkat okozó gyom. Ne ültessük! Pollenszórás: augusztus végétől novemberig.

2. ●

3. ●

1. ●

1. ezüst juhar, 2. zöld juhar, 3. tengerparti seprúcserje vagy borfa

Éger

(*Alnus spp.*)

Az égerfák a nyírfafélék családjába tartoznak. Hazánkban három fajuk él, melyek közül a **mézgás éger** a leggyakoribb (*A. glutinosa*, 4. ábra). Patakok, folyók mentén, nedves, mocsaras területeken égerláp-erdőket alkot. Vízparti telkeken díszfának is szívesen ültetik; 15-20 m magas, laza lombozatú fa. Leginkább 2-3 cm nagyságú áltobozkáiról ismerhető fel (kora tavasszal zöldek, zártak és ragadósak, éretten feketék, fásak, szárazak, pikkelyeik szétnyíltak - ezek még télen is a fán maradnak). Levele ovális vagy kerekded, kicsípett csúcsú. Fája feltűnően rozsdavörös. A hajtásvégeken csüngő vörösbarna - éretten pedig sárga barkákba tömörült - porzós virágai kora tavasszal ontják a virágport (barkánként akár 4,5 millió pollenszemet). Gyakran az év első allergiás tüneteit ez a pollen okozza. Az éger allergiások tavasszal kerüljék a tóparti, patakparti erdőket, ne csónakázzanak. A havasi éger (*A. viridis*) az egyébként tiszta levegőjű magashegységekben okozhat allergiát. E fa többtörzsű, 2–3 m magas cserje. Allergiások tájékozódjanak a helyi pollenjelentésekből, hogy ne a virágzás idejére tervezzék az alpesi üdülést. A **lándzsás-levelű éger** (*A. × spaethii*, 5. ábra) egy nagyon erősen allergén hibrid. Gyors növésű, levelei hosszúkásak, fogazott szélűek. Barkái karácsonykor szórják a pollent, akár a hóval borított fán is. Ne ültessük, hazai terjedését meg kell akadályozni!

4. ●

5. ●

4. mézgás éger, 5. lándzsáslevelű éger

Közönséges nyír

(*Betula pendula*, 6. ábra)

Az északi országokban erdőalkotó, az ott élők számára a legjelentősebb allergén forrást jelenti. A tajgaerdőkből felszálló pollenfelhők olykor még az eget is zöldes színűre festik. Hazánkban is őshonos. Savanyú talajú (mészkerülő) erdőkben, és homoki erdőtársulásokban szórványosan fordul elő. Nem is lenne komolyabb jelentősége, ha nem ültetnék egyre-másra a dekoratív megjelenése miatt. Kérge jellegzetes, fehér alapon fekete foltos. Lombzata laza. A porzós barkák sárgák és lecsüngők. Egyetlen barkája hatmillió virágporszemet is termelhet. Nagyjából akkor kezdi szórni a pollent, amikor levelet hajt. A nyír pollen hatására kialakuló allergiás válasz általában késve, 1-10 óra múlva jelentkezik. A növény egylaki, így sajnálatos módon nem lehetséges a hímnemű egyedek elhagyása a női ivarúak telepítése javára. Lakott területeken csak kis mennyiségben, korán lombosodó fafajok közé ültessük (ahol a környező fák lombjai kiszűrik a pollenjét a levegőből). A nyáron lakott üdülőkörzetekben a pollenszórása nem okoz gondot. Nem javasolt a nagyobb nyírfa állományok, fasorok, magányosan álló fák telepítése lakóterületeken, vagy allergiások kertjeiben! Rokona az éger, a mogyoró és a gyertyán, melyekkel keresztreakciót ad. Pollenszórás: 3-5. hó.

6. ●

6. közönséges nyír

Közönséges gyertyán

(*Carpinus betulus*, 7. ábra)

Csavarodott, bordás törzsű fa. A porzós barkák lecsüngők. A termős barkákat jellegzetes, háromkaréjos kupacslevelek borítják. Elsősorban erdei fa, gyakran tölgygel elegyes. Pollenzórás: április.

Komlógyertyán

(*Ostrya carpinifolia*, 8. ábra)

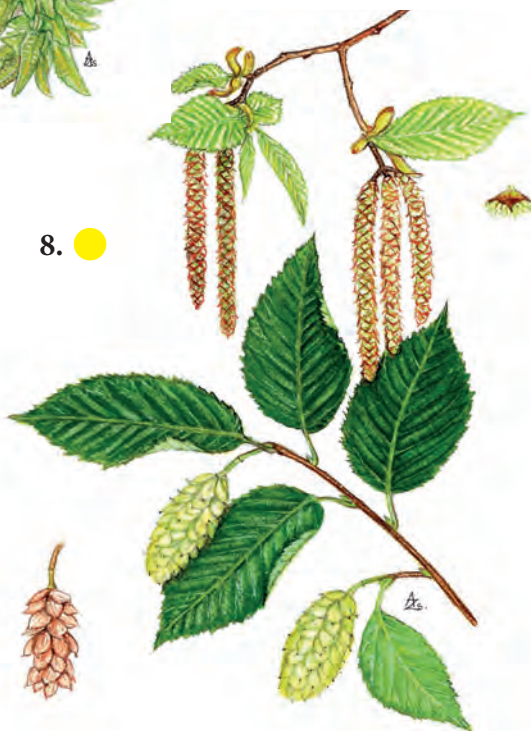
A nyírfa rokona. Hazánkban őshonosnak mondható, de eredeti termőhelyéről, a Zákányi-dombokról már eltűnt. Budapesten idősebb komlógyertyán példányok csak szórványosan fordulnak elő a Margitszigeten, a Városmajorban, a Népligetben és a Gellérthegyen, de faiskolákban, kertészetekben egyre gyakrabban elérhető. A fa 15 méternél nem nő magasabbra. Kérge, levele nagyban hasonlít a gyertyánéhoz. A termés jellegzetes, a komló termésére emlékeztet, mely a fát egészen novemberig díszíti. Ültetése nem javasolt. Pollenzórás: május.

7. ●

8. ●

7. közönséges gyertyán, 8. komlógyertyán

Közönséges dió

(*Juglans regia*, 9. ábra)

A dióterméséről jól ismert fa. A zöld burkú termések még a fán felrepednek; a csonthéjas termése, a dió barna, kb. 5 cm hosszú. Lombhullató, egylaki, a porzós virágok májusban, vaskos, lecsüngő, zöld barkákban nyílnak. Szürkésbarna kérgén idősebb korban mély árkok, ripacsok alakulnak ki. Közeli rokona a nálunk bútor- és díszfaként ültetett fekete dió (*J. nigra*), amely Észak-Amerika keleti részén őshonos. A közönséges dióval ellentétben itt a zöld burok zárt marad, és rászárad a termésre; a belső csontár sötét színű, élesen bordázott és nehezen nyitható.

Pekándió

(*Carya illinoensis*, 10. ábra)

E diófaj inkább külföldi utazások során okozhat pollenallergiás panaszt. Az Amerikai Egyesült Államok déli részén a Mississippi és mellékfolyói mentén őshonos, de kisebb mennyiségben Közép- és Dél-Amerikában, Ausztráliában, Kínában, Izraelben is termesztik. Hazánkban csak botanikus kertekben találkozhatunk vele. Lecsüngő barkái sárgászöld színűek. Termése hosszúkás, melynek a vékony zöldes burka az érés során négyfelé hasad, és szabaddá válik a vékony, hosszúkás dió. Rokona, a fehér hikoridió (*C. ovata*), a pekándiónál erősebben allergizál, az Amerikai Egyesült Államok keleti partvidékén gyakori. Pollenzórás: 4-5. hó.

9. ●

10. ●

9. közönséges dió, 10. pekándió

Mogyoró

(*Corylus spp.*)

Általában (az égerrel együtt) a legkorábban virágzó allergén növényünk. Pollenszórása tél végén indul, de a klímaváltozás következtében már novemberben is megkezdődhet. Egyetlen barka négymillió pollenszemet is tartalmazhat. A **közönséges mogyoró** (*C. avellana*, 11. ábra) hazánkban őshonos, erdőkben, erdőszéleken, kertekben gyakori, 3-6 méteres bokor. A barkák már ősszel kifejlődnek, majd a megfelelő hőösszeget elérve megnyúlnak és kinyílnak. Feltűnő látványt nyújt a mogyoró még csupasz, levéltelen ágaival, melyeken a sárga, 4-7 cm-es lazán lecsüngő barkákat százával lengeti a szél, amelyek ilyenkor füstszerűen ontják a virágport. A csöves mogyoró (*C. maxima*) természetesebb, 10 méter magasra is megnövő bokor. Makktermést csöves buroklevél takarja. Az egyik fajtával, az ún. vérmogyoróval (*C. maxima 'Purpurea'*) hazai parkokban gyakran találkozhatunk, Dél-Európában pedig őshonos. A fatermetű (azaz egytörzsű) **törökmogyoró** (*C. colurna*, 12. ábra) pollentermelése már lombkorona méreténél fogva is igen jelentős. Városi parkokban, sorfaként nem ritka. Kerüljük az ültetését! Vastag héjú, kicsi, de ehető magbelű makktermései csoportosan ülnek a ragadós, ágas-bogas kupacslevelek között (ez alapján a növény könnyen felismerhető).

11. ●

12. ●

11. közönséges mogyoró, 12. törökmogyoró

Szelídgesztenye

(*Castanea sativa*)

Levele fényes, bőrszerű, keskeny, szúrósan fogazott, a fogaik köze lekerekített. Sűrűn tövises, zöld kupacsában ülnek a makktermések, vagyis a gesztenyék. Hosszú, merev porzós virágzatából nyáron, június, július körül szóródik a pollen. Nem túl jelentős az allergenitása, mivel virágporkelmeése csekély, és mivel maga a növény is meglehetősen ritka, legfeljebb csak közvetlen környezetében okoz tüneteket (az Alpokalján, Diósjenő és Pécs környékén). Pollenszórás: június.

Európai bükk

(*Fagus sylvatica*, 13. ábra)

Főként hűvösebb, párás, hegyvidéki környezetben találkozhatunk vele, mint erdőalkotó fajjal, de dísz fajták városi környezetben is előfordulnak. Ez az impozáns termétfakönnyen felismerhető sima, galambszürke kérgéről, gyakran bajusz alakú, sötétebb kéregredőkkel. A bükk allergiások a tölgyre is érzékenyek és fordítva; azonban a bükk ritkább, és jóval kevesebb pollent is termel, mint a tölgy. Általában a nyírfa és a szelídgesztenye allergiások is érzékenyek e fajokra, ezért tavasszal érdemes elkerülniük az Északi-Középhegység erdeit. Pollenszórás: 5. hó.

13. ●

13. európai bükk

Japánciprus, szugifenyő

(*Cryptomeria japonica*, 14 ábra)

E fa őshazája Japán, ahol szent növényként tekintenek rá. Eredeti élőhelyén gigantikus méretű fává nőhet, akár a 64 méteres magasságot is elérheti. Tobozáról jól felismerhető, mely 1,5-3 cm széles, gömb alakú, tüskés, a tüskék csúcsa kifelé hajlik. Tűlevelei kb. 1,5 cm-esek, a hajtástengely felé görbülnek, csúcsuk tompa. Faipari célú tömeges ültetését követően vált Japán első számú allergén növényévé. Nagyobb állományokat telepítettek Kína Hupej tartományában, Bolíviában, Kolumbiában, Új-Zélandon, de Angliában és a Kaukázustól délre is találkozhatunk vele. Nálunk parkokban ültetik, kertészeti árudákban beszerezhető. Az elmúlt években allergénmentes fajtáit is kinemesítették. Hasonló dísznövény a tajvanifenyő (*Taiwania cryptomerioides*), azonban ennek levélcsúcsa hegyes. E faj szintén allergizálhat.

14. ●

14. japánciprus, szugifenyő

Keskenylevelű ezüstfa

(*Elaeagnus angustifolia*, 15. ábra)

Pollenje a levegőben általában alacsony koncentrációban fordul elő, és csak a fa közvetlen környezetében érhet el allergiás tüneteket kiváltó szintet. Bár Ázsiából széles körben elterjedt, az ezüstfa allergia elsősorban az Amerikai Egyesült Államok és Spanyolország területéről ismert, ez utóbbi országban az olajfa allergiások kb. egyharmada érzékeny rá. Szívós, igénytelen fa vagy cserje, azonban nyírott sövényként is találkozhatunk vele. Autópályák mentén, futóhomok megkötésére, szélfogónak ültetik. Síkvidéki területeken erősen terjedő, inváziós faj. Törzse gyakran ferde, kérge rostosan felrepedező, hosszú lemezekben leváló. Levélfonáka ezüstfehér, akárcsak fiatal hajtásai, és olivabogyóra emlékeztető édeskés termései vannak. Termése idővel megbarnul, idősebb ágai vörösesbarnák, tövisesek. Apró, sárga virágai bódító illatot árasztanak. Pollenszórás: május-június.

15. ●

Kislevelű fikusz

(*Ficus benjamina*, 16. ábra)

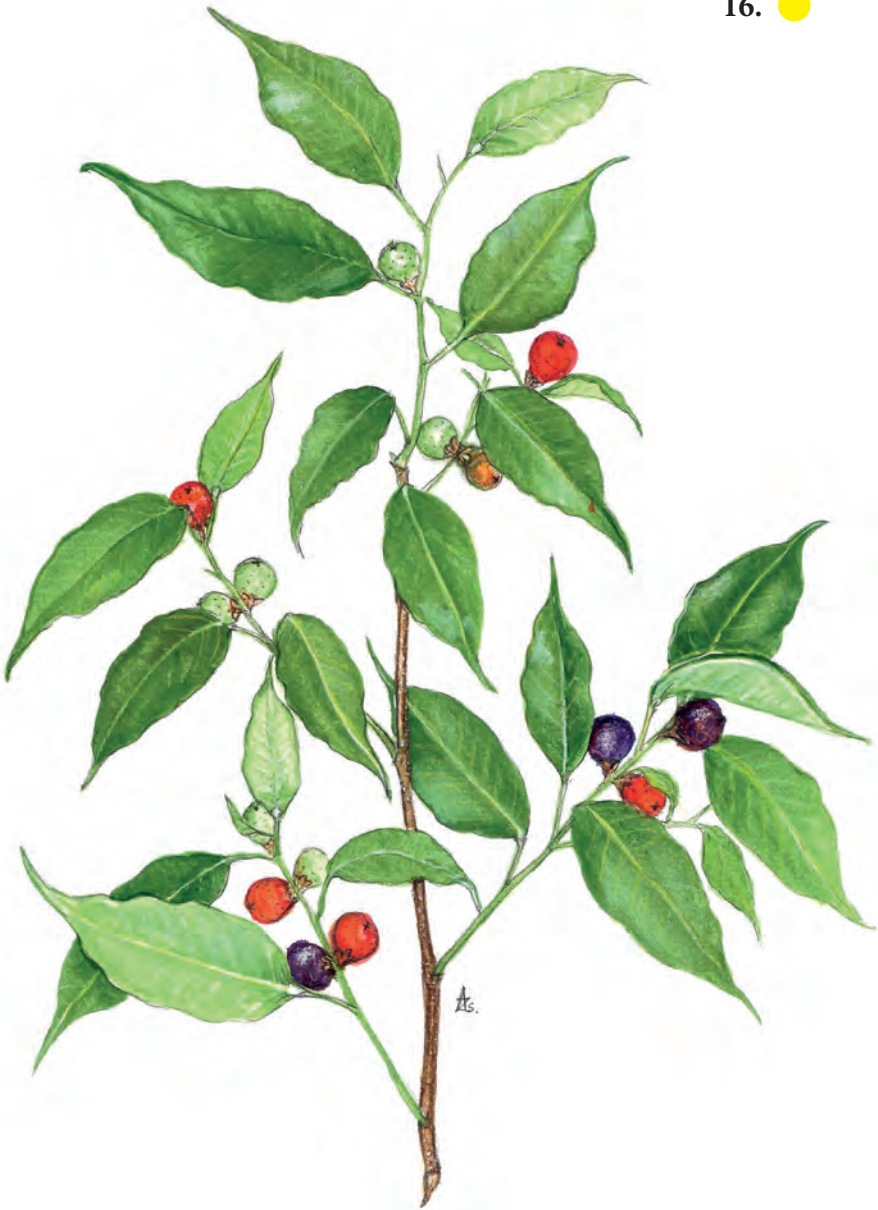
Hazánkban lakások, irodaházak kedvelt dísznövénye. Kérge világosbarna, sima, törzsét gyakran légygökörek támasztják. Sima, fényesen zöld, kisméretű levelei ép szélűek. Az allergiás tüneteket itt nem pollen okozza, hanem tejnedv (latex), melyet a növény a levélnyeleknél és sérülések helyein ereszt. E tejnedv mérgező, és allergizál; beszáradva sokáig kimutatható a beltéri környezetben, a növény eltávolítása után fél évvel is jelen lehet. Légúti túlérzékenységet okoz a növényt tartók 6%-ánál, míg 3%-uk esetén szénanátha is jelentkezik. Említést érdemelnek más tejnedvet kibocsátó szobanövények is. A kutyatejfélék családjába tartozik a mikulásvirág (*Euphorbia pulcherrima*), melynek tejnedve szintén allergizál; míg a pompás kutyatej (*E. milii*) és a köpködő pálma (*E. leuconera*) tejnedve rákkeltő hatású.

Kőris

(*Fraxinus* spp.)

Sötét színű és vastag rügyeiről, és vastag ágairól ismerhető fel leginkább e nagy termetű, lombhullató fa. Hazánkban öt kőrisfaj él. Nem alkot erdőségeket, csak elegyfa-ként fordul elő. Kertekbe ritkán ültetik. Utcai fasorokban viszont találkozhatunk vele, ezért az allergiások számára fontos a fa felismerése, hogy a pollenszórás időszakában

16. ●

16. kislevelű fikusz

olyan útvonalon közlekedjenek, ahol a növény nem fordul elő. A **magas kőris** (*F. excelsior*, 17. ábra) szélbeporzású, virágtakarója hiányzik, és a tömött bugákban csak a pirosas-ibolyásfekete portokok tűnnek fel. Ezek viszonylag korán, februárban szórják a virágport. A **virágos vagy mannakőris** (*F. ornus*, 18. ábra) apró, de illatos, fehér virágait rovarok porozzák be, ezért a levegőben kevésbé gyakori a pollenje. A virágos kőris fehér „pamacsa” messziről fehérlik áprilisban, a virágzása idején. Egyre gyakrabban találkozhatunk az Észak-Amerikából származó kőris fajokkal is, melyek a magas kőrissel egy időben virágoznak, és szintén nagy mennyiségű pollent termelnek. Az amerikai kőrist (*F. pennsylvanica*) özönfajként tartják nyilván. Gyomfaként is elszaporodhat a vágásokon, kopárokon erős sarjadzással (kőrisesedés). A kőrisfa allergiások általában az olajfafélék pollenszemeire is érzékenyek. (Ennek oka az, hogy a kőrisek az olajfafélék családjába tartoznak). A kőris allergiások tünetei május végén, június közepén is fellángolhatnak, ha Olaszországból vagy Horvátországból olajfa pollent hoz a szél. Általában a kőris allergiásoknak a mediterrán térséget ajánlott elkerülniük az olajfa virágzás idején (tavasszal, nyár elején). A kőris allergiásoknál más fajok (útifű, fagyal, aranyfa, orgona és a valódi jázmin) pollenje is tüneteket válthat ki, azonban pollenszemeik nagyon ritkán fordulnak elő a levegőben, így nem okoznak jelentős betegségterhet. Egészségük védelme érdekében ez utóbbi dísznövényeket a kőris allergiások ne ültessék a kertjükbe.

18. ●

17. ●

17. magas kőris, 18. virágos vagy mannakőris

Homoktövis

(*Hippophae rhamnoides*, 19. ábra)

E növény az olajfafélék családjába tartozik. A hajtásokon tömötten sorakozó, narancssárga, kb. 8 mm hosszú termésektől roskadozó cserje. A magas vitamintartalmú terméséből előállított készítmények egyre népszerűbbek. Keskeny, ezüstös árnyalatú levelei és erős, merev tövisei segítenek az azonosításban. Kétlaki, ezért allergiások környezetében csak a termős egyedek ültetése ajánlott. Pollenszórás: 3-5. hó.

Nemes babér

(*Laurus nobilis*, 20. ábra)

Fűszerként használt, aromás illatú, børszerű, áttetszően pontozott leveleiről jól felismerhető ez a bokor termetű növény, mely a Földközi-tenger nedves erdeiben vadon él, a városokban pedig sövényként díszlik. Az apró virágok levélhóonalji bugában nyílnak. Bogyója kb. 1 cm hosszú, fényes, fekete.

19. ●

20. ●

19. homoktövis, 20. nemes babér

Fagyal

(*Ligustrum* spp.)

E növények az olajfafélék családjába tartoznak. A **közönséges fagyal** (*L. vulgare*, 21. ábra) gyakori a települési környezetben. Lombozatából tömött falú sövény nyírható. Tavasz végén, nyár elején hófehér bugavirágzatot hoz, ősszel megjelenő fekete, fénylő bogyótermése mérgező. Pollenszemei nagyok, így nem jutnak messzire a széllel, viszont nem ajánlott kőrís és olajfa allergiások lakóhelyén a magas sövény kialakítása, mert a virágokból aláhulló pollenszemek allergiát okozhatnak. Ez okból allergiás kisgyermekek rendszeres tartózkodási helyén (pl.: kertben, óvodában) a fagyalsövényt ne neveljük egyméteres magasság fölé. A fényes levelű fagyal (*L. lucidum*) fatermetű növény, elérheti a 20 méteres magasságot is. Örökzöld. A pártacsó majdnem olyan hosszú, mint a párta négy cimpája- ez alapján jól megkülönböztethető a többi fagyalfajtól. Virágillata bódító. Bogyótermése bordósfekete. Az idősebb példányok kérge bordázott. Eredeti hazája Japán, Kína és Korea, de a Földközi-tenger térségében, és Nyugat-Európában is előfordul, helyenként nagyon népszerű dísznövény. Ne ültessük! A *L. robustum* szintén jelentős allergén, indiai és vietnámi eredetű, invazívan terjedő faj.

21. ●

21. közönséges fagyal

Fehér eperfa

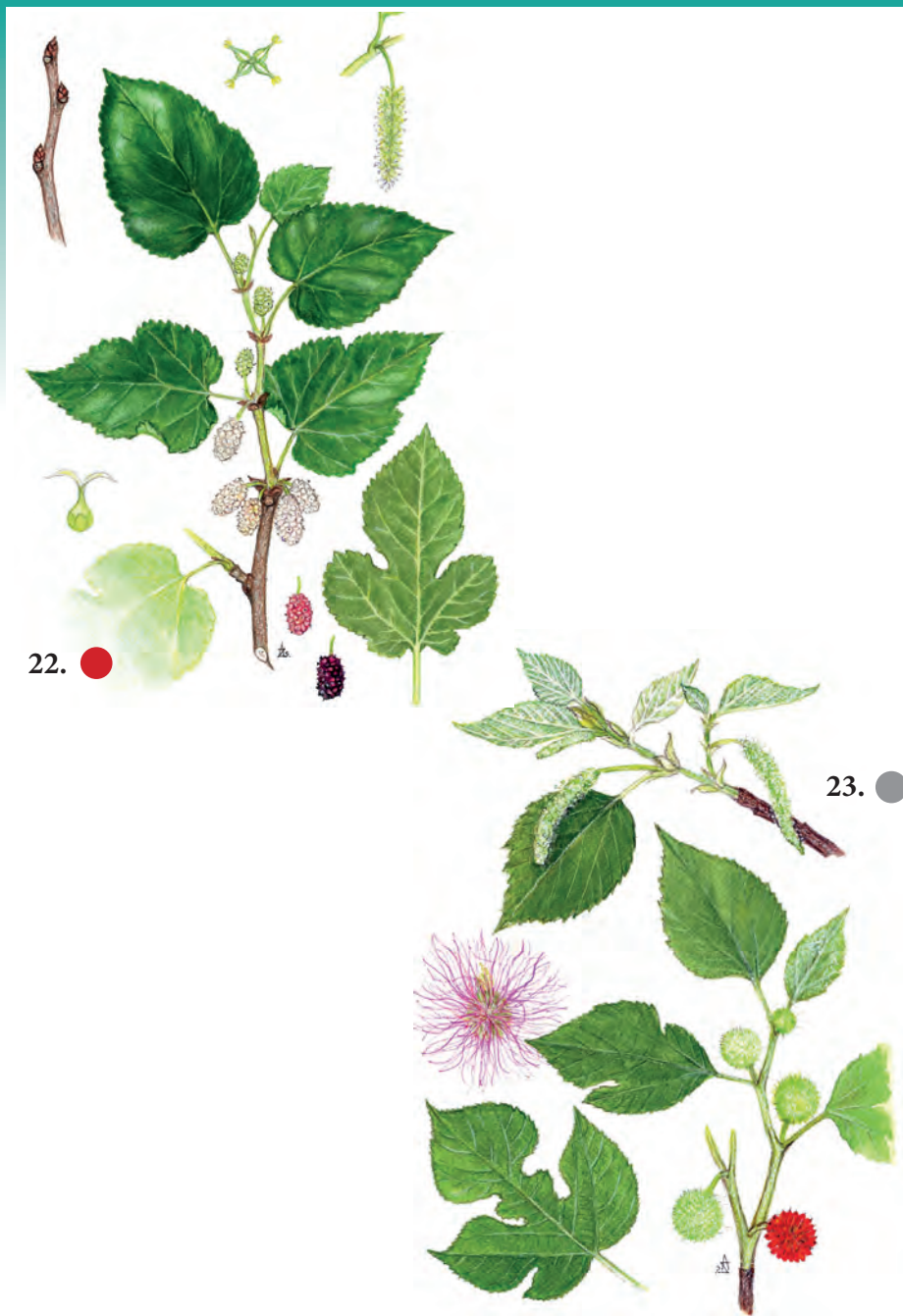
(*Morus alba*, 22. ábra)

Hazánkban igen gyakori fa, akár városi, akár vidéki környezetben. Régebben az utak mentén a selyemhernyó tenyésztők ültették. Nagy levelei igen változatos formájúak, osztatlanok vagy mélyen, karéjosan osztottak, széleik durván csipkézettek. A porzós virágzat zöldes-világossárga színű, kb. 1 cm-es lecsüngő barka, a termős virágzattal ugyanazon vagy külön példányon fejlődnek. Ehető áltermései fehérek, néha halványan rózsásak vagy ibolyásfeketék, beérve maguktól lehullanak. Pollenszórás: 5. hó. Közeli rokona a fekete eperfa (*M. nigra*), a narancseperfa (*Maclura pomifera*) és a papíreperfa (*Broussonetia papyrifera*).

Kínai papíreperfa

(*Broussonetia papyrifera*, 23. ábra)

Erősen allergén, bőrviszketést is okozhat. Az eperfafélék családjába tartozó mintegy 3 m magasra növő, többtörzsű cserje. Levelei röviden hegyesek vagy három karéjúak, színükön érdesek, fonákukon lágyan szőrösek. Kétlaki, a porzós barkák hengeresek, zöldesfehér színűek. Áltermése kb. 1 centiméter átmérőjű zöld gömb, melyen narancspiros, nyelvyszerű nyúlványok lógnak. Pollenszórás: 5. hó.

22. fehér eperfa, 23. kínai papíreperfa

Olajfa

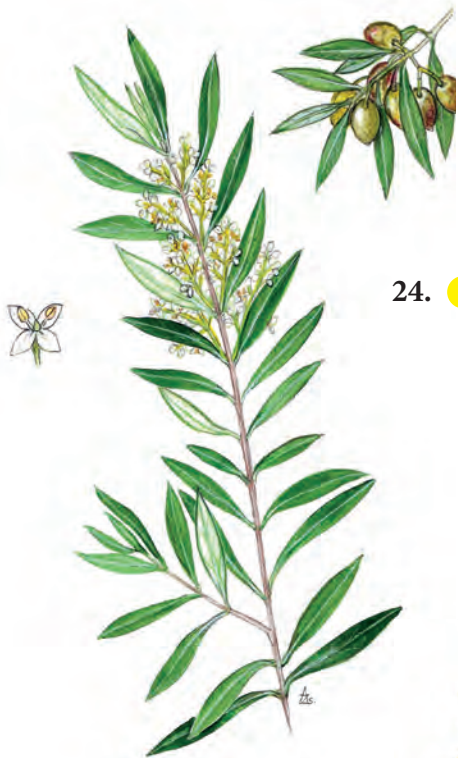
(*Olea europaea*, 24. ábra)

A mediterrán térség egyik legjelentősebb allergén pollenadó növénye. Általában alacsony termetű, örökzöld fa. Az idős (akár ezeréves) példányok törzse széthasadozó, odvas, göcsörtös. Levelei ezüstösen zöldek, virágai aprók, fehérek. Csonthéjas termése a közismert olajbogyó. Hazánkban dézsába ültetett egyedekkel találkozhatunk. - Ezek a fák is szórnak pollent! Május végén, június közepén nagy mennyiségű pollent sodorhat hozzánk a szél a mediterrán területekről. Virágpora az olajfával rokon kőrisfa pollenjére allergiásoknál okozhat tüneteket. A kerti dísznövények között is akadnak rokonai, de ezek pollenje ritkábban vált ki tüneteket. Ilyen az orgona (*Syringa vulgaris*), az aranycserje (*Forsythia intermedia*), a jázmin (*Jasminum* spp.) és a fagyal (*Ligustrum* spp.).

Platán

(*Platanus* spp.)

Allergén, de nagyon kevés betegnek van kifejezetten platánpollen allergiája. A virágzási szezon (mely általában áprilisra vagy májusra esik) is nagyon rövid, az egyes fák esetén kb. egy hétig tart. Kertészetileg fenntartott, idegen származású dísznövényeink. Gyakran ültetik parkokba vagy utcai sorfának. A legelterjedtebb a **juharlevelű platán** (*P. × hybrida*, 25. ábra). Fő jellegzetessége a foltokban leváló kérgű, tarka törzs. Egyivarú virágai gömbölyded fejecskébe rendeződnek, a porzós virágzat

24. ●

25. ●

24. olajfa, 25. juharlevelű platán

sárgás, a termős vöröses. Aszmag termései barnás színű, gömbös terméscsoportot alkotnak, melyek egy-kettesével hosszú kocsányon csüngnek, és akár egész télen a fán maradnak, vagy érés után repítőszőrös résztermésekre hullnak szét. A termésről és a levelekről szóródó szőröcskék szem-, orr-, torok- és fülirritációt okozhatnak.

Nagylevelű kőtiszafa

(*Podocarpus macrophyllus*, 26. ábra)

Örökzöld, akár 20 m magasságot is elérő fa. Bár levele és a magot borító pirosas, húsos magköpenye emlékeztet a tiszafára, annak csak távoli rokona. Kínában és Japánban gyakori, fengshui kertekbe ültetik. Észak-Amerika egyes területein jelentős allergén, ennek ellenére divatos bonsai növénynek számít.

Nyárfa

(*Populus* spp.)

Őshonos és telepített nyárfák a mérsékelt éghajlati övben, így hazánkban is nagyon gyakoriak. A hegyvidéken a rezgő nyár (*P. tremula*), míg az árterekben, homokos talajokon a fehér nyár (*P. alba*) terjedt el. Ligeterdőkben sétálva sokszor kerül eléink a **fekete nyár** (*P. nigra*, 27. ábra). A jegenyenyár (*P. nigra* ,*italica*’) a fekete nyár egyik közismert változata. Szinte az összes példány a porzós klón,

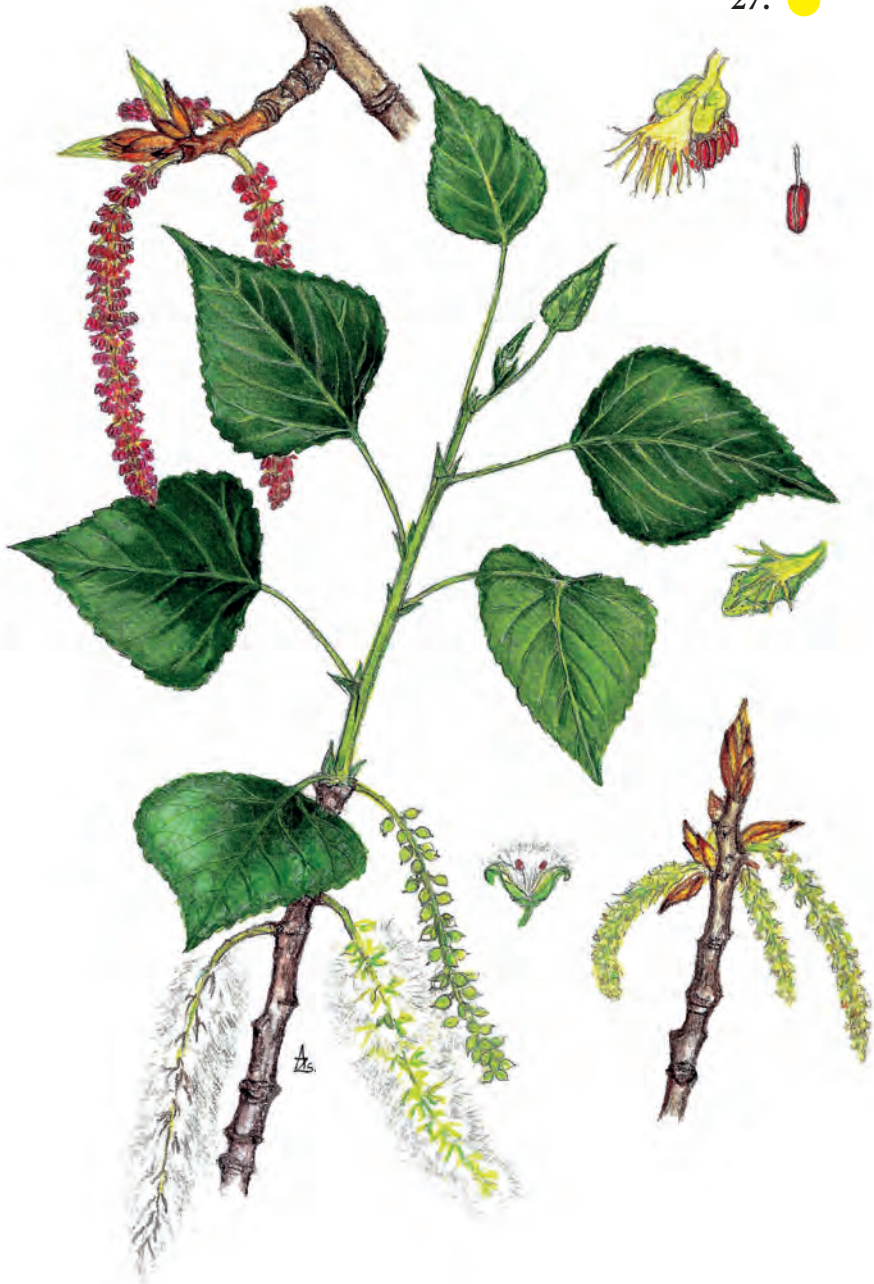

ezért gyökeres dugvánnyal szaporítható, vagy tarackjai révén terjed, ezzel művelt területeken kiszoríthatja a gyümölcsfákat. A rügye ragadós, illatos. Levelei hosszú nyél- len ülnek, háromszögletűek. Barkavirágzatában a pirosas portokok feltűnőek, a barka szürkén molyhos, hosszan lecsüngő, rugalmas, laza. Termete jellegzetes, égbe nyúló, vékony és oszlopos, és mivel a törzse derekán vadhaj- tások vannak, általában csaknem a tövétől kezdve ágas. Kérge mélyen árkolt. Gyors növekedésű, ágai törékenyek. A különböző nemesnyár fajtákat és nyárfa hibrideket is sokfelé ültetik ipari fának, például bioenergetikai, bútór- és papírgyártási célra (pl.: kanadai nyár (*P. × canadensis*), szürke nyár (*P. × canescens*) és *P. × euramericana*-fajták). Ezek általában európai, észak-amerikai vagy ázsiai fajok- tól származnak. Kétlakiak. Pollenzórásuk időszaka: 3-4. hó. A termős példányok repítőszőrös, vattaszerű termése nyár közepén száll a levegőben, ez azonban a közhiede- lemmel ellentétben nem allergén. A tüneteket az okozza, hogy a nyárfa termésszórása idején kezdődik a pázsítfű- félék pollenszezonja, mely sokaknál erős allergiás reakci- óval indul. A nyárfák a fűzfafélék rokonai, keresztallergiát okoznak, így egymás allergizáló hatását erősítik. A fűz pollenhez képest a nyárfapollen gyakrabban okoz aller- giát, egyrészt, mivel a nyárfa pollen könnyebben száll a levegőben, mint a fűzé, másrészt pedig, mert a nyárfa több pollent termel, mint a fűz (a fűz virágában a porto- kok száma csak 1-5 db, míg a nyáréban 8-30 db van!).

27. ●

27. fekete nyár

Tölgy

(*Quercus* spp.)

Hazánkban öt faja őshonos, karéjos levelei a régi magyar címert is díszítették. Az Alföldön a kocsányos tölgy, a hegyvidéken pedig inkább a cser (*Q. cerris*) és a **kocsánytalan tölgy** (*Q. petraea*, 28. ábra) fordul elő. Makkjai szinte ülők (vagyis nem kocsánnyal csatlakoznak a szárhoz, innen ered a neve). Parkokban amerikai fajokkal is találkozhatunk, melyek őszi lombszínre vörös (a többi faj lombszínre többnyire sárgás vagy barnás). Bár pollenjük erősen allergén, pollenszezonjuk viszonylag rövid, és virágporuk koncentrációja többnyire mérsékelt marad a városokban. A tölgy rokona a szintén erdőalkotó bükknek, továbbá a nyír és a szelídgesztenye pollennel is keresztreakciót ad. Érdeemes megemlíteni, hogy a tölgy virágpora fontosabb allergén, mint a bükké. Ennek oka egyrészt, hogy a tölgy gyakoribb (az erdei fák közel felét adja) mint a bükk, másrészt, a tölgy több virágport termel (virágfüzérében kb. 1-1,5 millió virágpor szem képződik, míg a bükk virágzatunként jóval kevesebbet, kb. 175 ezer pollent termel). A tölgy virágzása április-május közötti időszakra esik, tehát aki e pollenre allergiás, ebben az időszakban kerülje az erdőket.

Pillangósok

(Fabaceae)

Bár virágporuk egy gyakori allergént (profilin) tartalmaz, a legtöbb faj esetén a portokokat szinte magába záró pillangós virágzat megakadályozza, hogy a levegőbe jusson. Azonban a földre hullott, kiszáradt virágokból számottevő pollent kavarhat fel a szél, például a japánakác (*Sophora japonica* vagy *Styphnolobium japonicum*) esetében. Hasonló a helyzet a lekaszált, száraz lucerna, bükköny virágainál, melyek kiszáradva, széttöredezve kieresztik a pollent, így a takarmány rakodásánál allergiát okozhatnak. A **fehér akác** (*Robinia pseudoacacia*, 29. ábra) pollenje még ott is alig fordul elő a levegőben, ahol pedig a fa tömegesen nő, ezért csak ritkán vált ki allergiát.

Trópusi pillangósok

(Fabaceae)

Dísznövényként néha hazánkban is felbukkannak olyan trópusi, szubtrópusi pillangósok, melyek súlyos allergiát okozhatnak. Ilyen az **ezüst akácia** (*Acacia dealbata*, 30. ábra). Levelei kétszeresen szárnyaltak, finoman molyhosak. Ősszel virágzik, ilyenkor számtalan sárga, kicsi, gömbszerű fejecskébe tömörült, ibolyaillatú virág borítja be a fát. Virágos ágait tél végén „mimózaként” árulják a virágboltokban. Az *A. mearnsii* hasonló faj, mely invazívan terjed. A perzsa selyemakác (*Albizia julibrissin*) egzotikus díszfa, mely

30. ●

29. fehér akác, 30. ezüst akácia

napos, védett helyeken kiültetve nálunk is megmarad. Illatos, szemet gyönyörködtető virágai júniustól szeptemberig nyílnak. Hosszú, lilásrózsaszín porzószalaktól fátyolos virágzata viszonylag kevés pollent bocsát ki. Vonzza a méheket. Érdekessége, hogy levelei éjjel összecukódnak. Hasonló növény a mimóza (*Mimosa pudica*, *M. pigra*). Virága kicsi, kb. 3 centiméter átmérőjű, halvány rózsaszín vagy lilás színű, gömb alakú. A nyár közepén nyílik; az idősebb növények egyre több virágot hoznak. Nevezetes arról, hogy összetett leveleit képes összezárni. E növény a trópusokon sok helyen invazívan terjeszkedik. Az árvamimóza (*Leucaena leucocephala*) is allergén és erősen invazív. Trópusokon jelentős allergénnek számít a meszkite, vagy **sámifa** (*Prosopis cineraria*, 31. ábra). Rokona, a *P. glandulosa* inváziós fajként terjed a trópusokon; eredeti hazája az Amerikai Egyesült Államok és Mexikó határvidéke, a Sonora sivatag. Az **átokmimóza** („kalahári karácsonyfa”, *Dichrostachys cinerea*, 32. ábra) eredeti hazája India, Afrika és Észak-Ausztrália. Invazív faj egyes trópusi területeken (pl.: Kuba, Délkelet-Ázsia). Látványos, félig lila, félig sárga virágzata sok pollent termel; annak allergén hatása valószínűsíthető.

31. ●

32. ●

31. sámifa , 32. átokmimóza

Fűz

(*Salix spp.*)

Mintegy 600 faj tartozik e nemzetségbe (hazánkban 11 faj őshonos), melyek virágzása egy-két hónapon át húzódik, februártól és május között. Kétlakiak. Elsősorban rovarok porozzák be a virágaikat, de ennek ellenére a levegőben is számottevő mennyiségben kimutatható a fűzpollen. Vízközelben, nedves réteken gyakoriak, de a magashegységek sziklacserjéseiben is találkozhatunk bokor méretű (**kecskefűz** (*S. caprea*, 33. ábra)) vagy törpe fajokkal (fűnemű fűz (*S. herbacea*)). A **fehér fűz** (*S. alba*, 34. ábra) a nemzetség legismertebb hazai képviselője. A tópartok jellegzetes tájképéhez hozzátartoznak a szomorúfüzek (*S. babylonica*). Faluszéleken, erek, patakok mentén a kosárfonásra alkalmas fűzfák sorakoznak (pl.: kosárkötőfűz (*S. viminalis*), mandulafűz (*S. triandra*)). Földbe tűzött vesszőik nedves közegben könnyen gyökeresednek, rendkívül gyorsan nőnek. E fákat ne ültessük árnyadó fának padok, homokozók fölé. A köznyelvben a fűzfák virágzatát barkának nevezik. Ez a jól ismert húsvéti barka (helyesen: fűzér virágzat). A húsvéti barka – ha nem megfelelően kezeljük - eláraszthatja pollennel a lakást. Csak akkor díszítsük fel vele otthonunkat, ha még nem nyílt ki a barka (a zárt barka ezüstös, puha szőrrel fedett), ekkor nem szór pollent, és szárazon akár évekig eltartható. Ha viszont vízbe tesszük, pár nap alatt kinyílik, és a pollen kiszóródik, mely allergiát okozhat! Magvait a nyárfához hasonlóan vattaszerű repítő szőrök révén szállítja a szél, ez azonban nem allergizál (ahogyan a nyárfáé sem).

33. ●

34. ●

33. kecskefűz, 34. fehér fűz

Hárs

(*Tilia spp.*)

A hársakat kiadványunkban a **kislevelű hárs** (*T. cordata*, 35. ábra) képviseli. Levele szív alakú, virágai illatosak, sárgásfehérek, bogernyőben állnak, és egy hosszúkás fellevél tövéből erednek. A termések e fellevéllel együtt, jellegzetesen pörögve hullanak le. Vonzza a méheket. Virágpora főként a pollenadó fa környékén válthat ki tüneteket. Hársfavirág tea fogyasztása nem javasolt a hárspollen allergiásoknak. A levelein nyáron gyakran megtelepedő korompenész (*Cladosporium*, *Alternaria*) szintén allergizálhat. Pollenszórás: 5-7. hó.

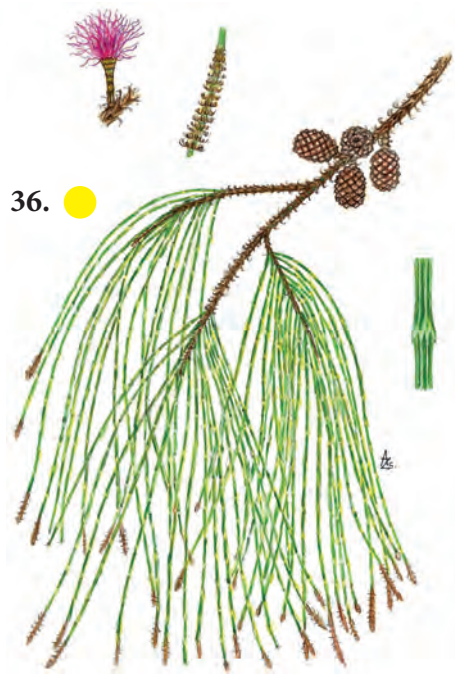
Zsurlólevelű kazuárfa

(*Casuarina equisetifolia*, 36. ábra).

E fával meleg éghajlatú tengerpartokon találkozhatunk. Könnyen felismerhető a selyemfenyő finom tűlevelére emlékeztető, a zsurlókhhoz hasonlóan örvösen álló, ízekre tagolt, lazán álló leveleiről. Termése kicsi (kb. 15 milliméter átmérőjű), gömbölyded, fás toboz, éles szélű pikkelyekkel.

35.

36.

35. kiszárlólevelű hárs, 36. zsurlólevelű kazuárfa

Törpe lószőrpálma

(*Chamaerops humilis*, 37. ábra)

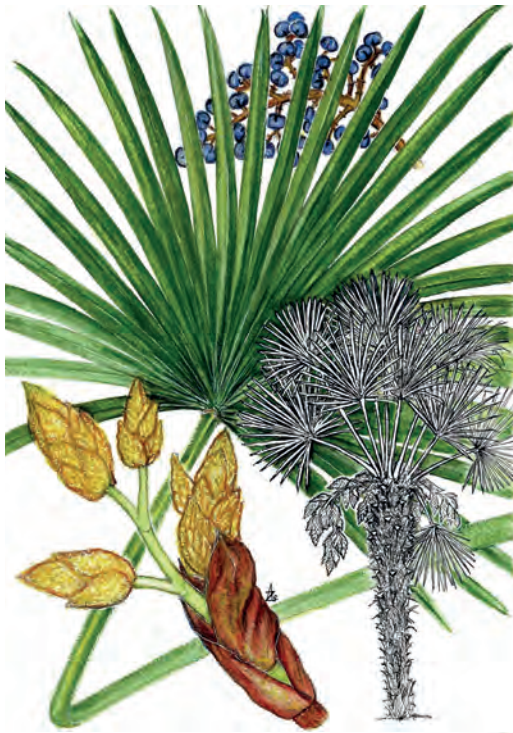
A Földközi-tenger vidékén őshonos faj, elsősorban ezeken a területeken terjedt el. Parkokba, sétányokra ültetik. Levele legyező alakú, 60-90 cm átmérőjű, tenyeresen szeldelt, levélnyele sűrűn, tövisesen fogazott, törzsét levélmaradványok és rostok borítják. Lassan nő, csak idős korára érheti el a 4-6 méteres magasságot. Termése éretten narancssárgás-barnás. A pálmafajok általában rovarmegporzásúak, ezért pollenjük nem nagyon fordul elő a levegőben és nem allergizálnak. A lószőrpálma az egyik kivétel. Nagy mennyiségű pollent szór a levegőbe, mely erősen allergén. Lakásokban, cserépbe ültetett dísznövényként is gyakori, de vigyázzunk vele, mert a 3-4. évtől virágot hozhat, és pollenje elborítja a lakást. A virágzatot ezért kinyílás előtt távolítsuk el. Kétlaki, ezért porzóst ne, hanem csak termős példányokat ültessünk.

Kínai kenderpálma

(*Trachycarpus fortunei*, 38. ábra)

Mintegy 12 méter magasra növő pálmafa faj; 20-30 cm átmérőjű törzsét szőrszerű rostszővedék fedi. Mélyen bemetszett, legyezőszerű leveleinek átmérője elérheti a 80-90 cm-t, a levélnyel hosszú, merev, kissé fogazott. Csonthéjas termése kékes színű, vese alakú, 10-12 mm átmérőjű. Nagy méretű, lecsüngő, dús, tömött bugavirágzatai, sárga színük miatt, tavasszal messziről is feltűnőek. Világszerte elterjedt;

38. ●

37. ●

37. törpe lószőrpálma, 38. kínai kenderpálma

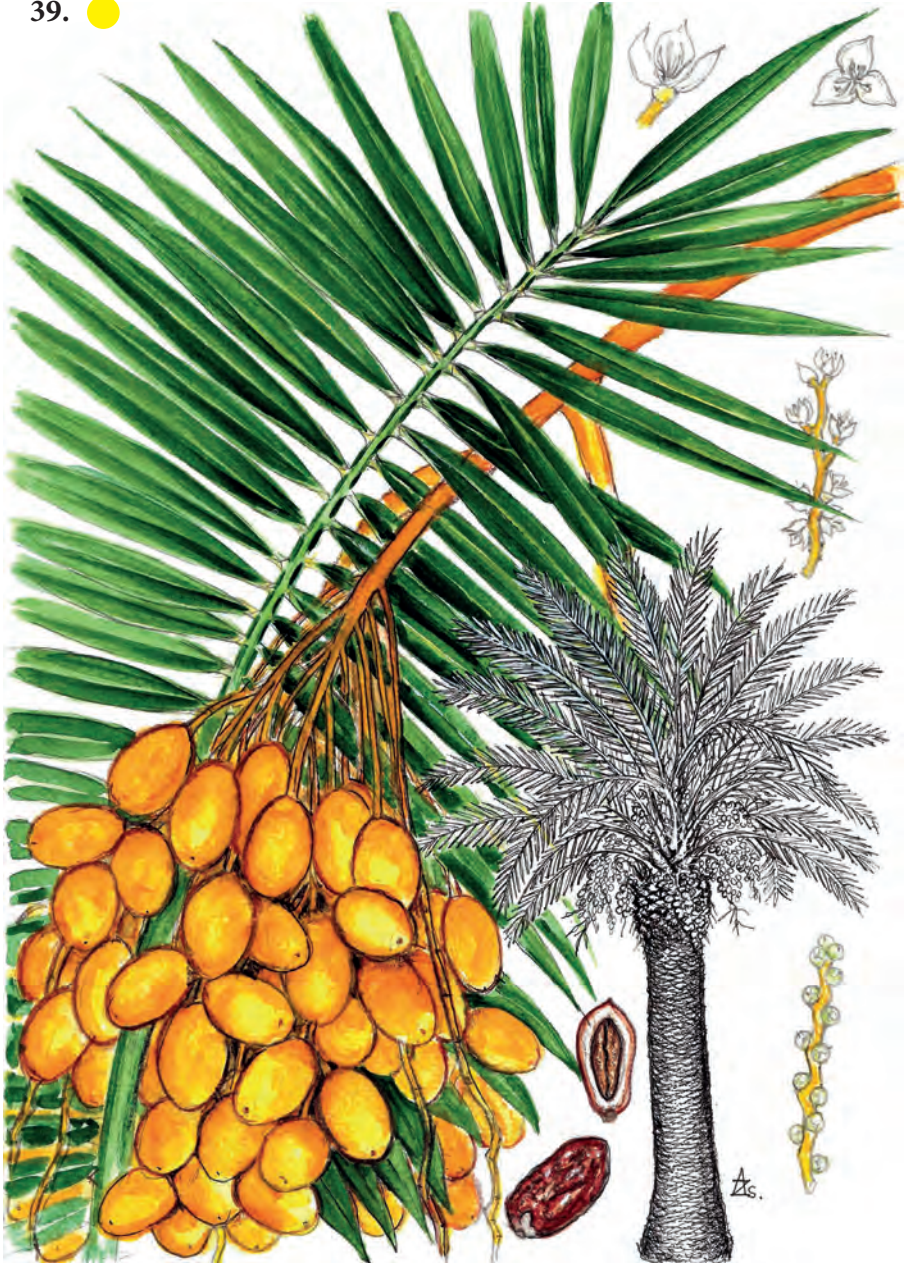
a többi pálmához képest jól bírja a hűvösebb időjárást is, és egészen 2400 m magasságig előfordul. Gyakori a tengerparti fasorokban, Európában a leggyakrabban ültetett pálmafaj. A pálmafasorok másik gyakori tagjai, a washington-pálmák (*Washingtonia filifera*, *W. robusta*) kevésbé allergizálnak. A többi pálmától jól megkülönböztethető azáltal, hogy a törzsét az elszáradt levelek óriási köpenyként veszik körül. Ha ez utóbbit eltávolítják, a nyelcsonkok háromszögletű mintázata marad vissza.

Datolyapálma

(*Phoenix dactylifera*, 39. ábra)

Főként a Közel-Keleten, és a Földközi-tenger térségében találkozhatunk ezzel a magas (akár 20-23 m-re is megnövő) pálmafával. Termése, a datolya, nagy fürtökben, dúsan terem. Törzsén a lehullott levelek alapi része jellegzetes rombusz alakzatot hagy maga után. Kétlaki; a porzós példányokat ritkán ültetik. Óriási virágzata közel kétméteres, és több száz apró, sárgás színű virágból áll.

39.

39. datolyapálma

Szilfa

(*Ulmus* spp.)

Leveleik durva tapintásúak, a levélváll általában aszimmetrikus. A szil fajok virága szélbeporzású, a pollen okozhat tüneteket, bár nem tartoznak a gyakori allergének közé. Termésük többnyire hártvás karimájú, kerek lependék. Az európai szilfák nagy részét kiirtotta a szilfavésznek nevezett gombabetegség. A hazai szilfa fajok különféle életterekhez alkalmazkodnak: a **mezei szil** (*U. minor*, 40. ábra), és a vénic szil (*U. laevis*) lazán záródó ligeterdőkben él (ez utóbbi főleg az Alföldön), a hegyi szil (*U. glabra*) viszont a hűvösebb hegyvidékeket kedveli. A turkesztáni vagy szi-bériai szil (*U. pumila*) Közép-Ázsiában a vízpartok mentén igen elterjedt, ott őshonos, míg Közép-Európában, és az Amerikai Egyesült Államok nyugati és középső részén invazívan terjeszkedik. Kedvelt bonsai. Egy nemesített változatát (*U. pumila* 'Celer') „csodasövény” néven hirdetik, mert két év alatt képes kerítésmagasságú, tömör növényfallá záródni. Az indiai szil (*Holoptelea integrifolia*) az indiai szubkontinens egyik jelentős allergén pollenadó növénye.

Japán gyertyánszil

(*Zelkova serrata*, 41. ábra)

E növény egyelőre még nem gyakori hazánkban, de további terjedése várható, mert ellenáll a szilfavésznek. Jól tűri a visszametszést, ezért sövénynek is ültetik, de bon-

40. ●

41. ●

40. mezei szil, 41. japán gyertyánszil

saiként is találkozhatunk vele, „kínai szil” néven. Sötétzöld levelei hosszúkás, tojásdad alakúak, levéllemezének széle nagyobb fogakkal tagolt. Őszi lombja sárga, narancs és vörös színekben pompázik. Idősebb egyedek törzse hámló kérgű, alóla narancssárgás, belső kéreg tűnik elő. Jellegtelen, apró, zöld virágai nagy mennyiségű pollent termelnek.

Nyugati ostorfa

(*Celtis occidentalis*)

Városi fasorokban gyakran ültetett növény. Szürke kérge jellegzetes, parafécektől rücskösen barázdált. Csonthéjas termése apró, gömbölyű, barna, vékony húsa belül narancssárga és édes. Virága jelentéktelen, szélbeporzású. Az Amerikai Egyesült Államokban és Argentínában jelentős allergénnek számít, de hazai viszonyok között kimutathatóan kevesebb panaszt okoz, mint a szil.

Pisztácia

(*Pistacia vera*, 42. ábra)

A mediterrán térség száraz, bozótos lejtőin csonthéjas terméséért természetett bokor, vagy kisebb fa méretű növény. A porzós virágok jellegtelenek, aprók, szirm nélküliek. A terpentinpisztácia az előbbihez hasonló, vadon élő faj. Kétlaki növények. Pollenszórás: tavasszal.

42. ●

42. pisztácia

Ciprusfélék

(Cupressaceae)

Főként a mediterrán térségben tömeges az előfordulásuk, ahol több fajuk is őshonos, de nálunk is igen gyakran ültetett díszfák. Számos nemzetség tartozik ide (pl. *Chamaecyparis*, *Cupressus*, *Cupressocyparis*, *Juniperus*, *Platycladus*, *Thuja*), melyek allergenitása a mérsékelttől az igen erősig terjed. A pollenszemeik nem különíthetők el alakítani szempontból egymástól, de még a tiszafa (*Taxus*) pollenjétől sem, ezért a pollenjelentésekben összevont kategóriaként (ciprus és tiszafafélék) találkozhatunk e növényekkel. Egyébként a pollenszemeik elkülönítése allergológiai szempontból nem fontos, mert egymással keresztreakciót adnak. Aki e fajokra érzékeny, a kertjébe olyan kertészeti változatokat, fajtákat ültessen, melyek nem termelnek pollent. Az allergiás tünetet elsősorban köhögés jellemzi. Enyhe tél esetén a pollenszezonjuk már február elején elkezdődik. A pollenszórás időszakában általában nem feltűnő, apró sárga vagy pirosas porzós virágaik a hajtások csúcsán jelennek meg. Az egyes nemzetségeket az alábbiakban ismertetjük.

43. ●

43. *oregoni hamisciprus*

Oregoni hamisciprus

(*Chamaecyparis lawsoniana*, 43. ábra)

Az egyik leggyakrabban ültetett díszfa, melynek számos kertészeti változata van. Porzós tobozvirágzata feltűnő, kárminvörös. Gömbölyded tobozkái 8 mm átmérőjűek, eleinte kékeszöldek, éretten barnák, ekkor termőpikkelyekre nyílnak szét.

Európai ciprus

(*Cupressus sempervirens*, 44. ábra)

A ciprusfélék családjának névadó faja. Az olaszországi (és sok más mediterrán) tájat meghatározó, jellegzetes égbe szökő, gyertya alakú fának van egy elterülő (*horizontalis*) változata is. Nálunk dísznövényként vagy szélfogó sövénynek ültetik, azonban kevésbé télálló és csak a szélvédett, száraz, melegebb helyeken érzi jól magát. Pikkelylevelei tetőcserépszerűen egymásra borulnak; a levelekről hiányzik a fehér rajzolat. Dió méretű tobozai éretten fényesek, aranybarnák. Erős allergizáló hatása miatt nem javasolt az ültetése.

Leyland-ciprus

(**Cupressocyparis leylandii*, 45. ábra)

A Leyland-ciprusnak számos kertészeti fajtája van forgalomban. E változatokat főleg az ágrendszer sűrűsége, és a lomb színe alapján különböztethetjük meg. A ,Le-

44. ●

44. európai ciprus

ighton Green' fajta nagy mennyiségű pollent termel, és erősen allergizál. Oszlopos, fölfelé elkeskenyedő lombú fa, a hajtáscsúcs hengeres. Lombja hamvaszöld, 3 mm-es pikkelylevelei egyenesek, a csúcsuk hegyes, alsó felükön nincs fehér rajzolat. Kérge matt, szürkés sötétvörös, rostos. Ágai sűrűn, többnyire a talajszinttől állnak; a korona nyitott, idősebb korban záródó. Hajtásai a hamisciprusra emlékeztetnek, két síkba rendezettek (az ún. chamaecyparoid típus). A többi Leyland-ciprus fajta ezzel szemben általában kevés virágot hoz, vagy túlnyomóan nőivarú, ezért ezek esetében az allergia kialakulásának kockázata nem áll fenn. Az allergénmentes fajták hajtásai rendezetlenül állnak (ciprusokhoz hasonlóan, ún. cupressoid formában), ez alapján is jól elkülöníthetők az allergén fajtától, melynek szaporítását, forgalmazását és importját a fajtahasználati rendelet szerint korlátozni kell. Pollenszórás: március-április.

Boróka

(*Juniperus spp.*)

A közönséges boróka (*J. communis*) az egyetlen olyan ciprusféle, mely hazánkban őshonos. Igénytelen faj, a hegyvidékeinken és az Alföldön egyaránt megél, a Duna-Tisza közti homokhátakon tömeges állományokat alkot. Kérge rostos, szalagosan foszló. Általában kétlaki, a termős egyedek rendszerint elfekvők, a porzós példányok többnyire felfelé törekvők, néha oszloposak. A hajtásokra merőlegesen, hármás örvökben álló, 1–2 cm hosszú, szű-

45. ●

45. *Leyland-ciprus*

rósan kihegyezett tűlevelei alma- és citromillatúak, alul ezüstösek, ettől a növény szürkészöld, tömött megjelenésű. Pikkelylevelei nincsenek. A borókabogyó a borsnál valamivel nagyobb szemű, húsos; a zöld (éretlen, egyéves) és sötét kékesfekete, hamvas (érett, kétéves) bogyók vegyesen találhatóak egyazon fán. Hozzá hasonló díszfaj a **virginiai boróka** (*J. virginiana*, 46. ábra). Erősen allergén virágpóra miatt az Amerikai Egyesült Államok egyes területein tilos ültetni. Nálunk is csak a termős példányok ültetése ajánlott. Fűrészpóra szintén allergizál. Pikkelylevelés (nem szúrós) és tűlevelés hajtásai egyaránt vannak, ez utóbbiak inkább a fiatalabb példányokon fejlődnek. Díszfaként hazánkban, és a Földközi-tenger mentén más borókafajok is előfordulnak. Pollenszórás: május.

Keleti tuja vagy keleti életfa

(*Platyclusus* vagy *Biota* vagy *Thuja orientalis*, 47. ábra)

Távol-keleti eredetű, nálunk nagyon gyakori díszfa, kertekbe ültetik, déli fekvésű, régi temetők jellegzetes növénye. Pikkelylevelésű hajtásai laposak, mindkét oldalukon világos kékeszöldek. Jellegzetes tobozáról ismerhető fel, mely zömök, fiatalon húsos, szürkészöld, hamvas, a csúcs alatt horogszerű, visszagömbülő szarvacskákkal. A termés éretten megfásodik, szétnyílik, színe lilásbarnára változik. Egylaki. Pollenszórás: 4-5. hó.

46. ●

47. ●

46. virginiai boróka, 47. keleti tuja vagy keleti életfa

Nyugati tuja

(*Thuja occidentalis*, 48. ábra)

A nemzetség legismertebb faja, ezért gyakran „közönséges tujának” is nevezik. Észak-amerikai eredetű örökzöld, ahol erdőalkotó, emellett az egyik legkorábban Európába telepített fafaj. Nálunk sövényként kedvelt díszfa, sok kertészeti változattal. A pikkelylevelekkel borított ágacskák fonákja a színénél valamivel világosabb zöld. A termős tobozok hosszúkásak, kezdetben zöldes-sárgásak, beérve szétnyílnak, barnásak, szárazak. Pollenszórás: 4-5. hó.

Tiszafa

(*Taxus baccata*, 49. ábra)

Általában kis termetű, örökzöld fa. Tűje hajlékony, lapított. Kérge vörösesbarna, vékony lapokban foszló. Kétlaki, olykor egylaki is lehet, de akár ivart is válthat. Jelentős mennyiségű pollent termelnek sárga, gömbölyű, 3–6 mm átmérőjű porzós tobozvirágzatai. Könnyen felismerhető arról, hogy kemény, mérgező magja kikandikál egy élénkpiros, húsos, felülről nyitott, bogyószerű magköpenyből. Pollenszórás: 3-4. hó.

48. ●

49. ●

48. nyugati tuja, 49. tiszafa

Tamariska, vagy tamariszkusz

(*Tamarix* spp.)

A **szürke tamariska** (*T. ramosissima*, 50. ábra) Délkelet-Európában, Közel-Keleten és Dél- Délnyugat-Ázsiában honos örökzöld fa. Az Amerikai Egyesült Államok déli részén és Kaliforniában allergén, invazív fajnak számít. Népszerű a kertészek körében, mert a talaj szempontjából igénytelen. Szélfogóként vagy sövényként sokfelé ültetik. Fátyolszerű lomb borítja; vesszőit teljes hosszában, dúsan díszítik apró, rózsaszínű virágai (pollenszórás: nyár végétől kora őszig). Akár 8 méteres magasságúra is megnőhet. A nálunk telepített tamariska fajok két fő csoportja különböztethető meg, attól függően, hogy tavasszal, a lombfakadás idején, vagy nyáron virágzanak. Hazánkban a leggyakoribb a májusban virágzó kerti tamariska (*T. tetrandra*), mely alacsony, görbe törzsű fáska. Allergizáló hatása (a szürke tamariskához képest) valószínűleg jelentéktelen.

50. ●

50. szürke tamariska

Az Eukaliptusz-fajok

(*Eucalyptus* spp.)

Ausztráliából és Tasmániából származnak. Túlnyomó többségük örökzöld. Az észak- és dél-amerikai, illetve az afrikai kontinensen, valamint Spanyolországban kivedult, és invazívan terjed, de nem elsősorban allergénitása miatt okoz gondot, hanem talajszáritó hatása révén, valamint száraz kérge miatt, mely bozóttüzeket válthat ki. Hidegtűrő fajai Franciaországban, sőt Skóciában is megtalálhatók. Hamvas kékeszöld leveleinek két formája van: az egyik nyél nélküli, szárölelő, kerekded, a másik lándzsás, keskeny, 35–40 cm hosszú; megdörzsölve köhögés elleni cukorka illatot árasztanak. Virágai egyesével fejlődnek, rügysapka borítja őket, mely, ha lehullik, fehér színű, dús, sokporzójú virág bukkan elő. A legtöbb fajt madarak, oposzumok vagy a repülő róka porozza be, ennek ellenére allergén pollenszemei levegőben is nagy mennyiségben kimutathatóak. Hazánkban a szabadban és lakásban is tartható. A **golyós eukaliptusz** (*E. globulus*, 51. ábra) az egyik leggyakrabban ültetett eukaliptuszfaj.

51. ●

51. eukaliptusz

Kefevirág-fajok

(*Callistemon* spp., angolul: bottlebrush)

E pompás, mirtuszfélék közé tartozó cserjék Ausztráliából és Új-Kaledóniából származnak, de dél-európai utazásainkon is találkozhatunk vele. Virágaik üvegmosó keféhez hasonlítanak, többnyire piros színűek. Eredeti hazájában allergénnek számít. Hazánkban dísznövényként kapható a citromillatú **kefevirág** (*C. citrinus*), a hozzá hasonló *C. speciosus* látható az 53. ábrán.

Hangamirtusz-fajok

(*Melaleuca* spp.)

A mirtuszfélék közé tartozó, általában közepes vagy nagy méretű fák, akár 46 méterre is megnőnek. Hazájuk Ausztrália és Délkelet-Ázsia. Invazív terjedésre képesek, például Floridában, ahová talajok kiszáraitására telepítettekbe. Kérgük fehéres, szürke vagy barnás, papírszerű. A virágzat üvegmosó kefére emlékeztet, fehér, krém vagy zöldes-sárga színű. Az 54. ábrán az **olajos kajeputf** (*M. cajuputi*) látható.

53.

54.

53. kefevirág, 54. kajeputf

Amerikai hópehelyfa

(*Chionanthus virginicus*, 55. ábra)

Az amerikai Egyesült Államok középső területén, Missouri államban őshonos, kis méretű fa. Látványos, fehéres színű, hosszú, lelógó, tollas virágzatok borítják, melyben az egyes virágok szirmlevelei négyfelé osztottak, hosszú, vékony, szalag formájúak. Eredeti élőhelyén allergén növénynek tartják. Májustól júniusig virágzik, még a teljes kizöldülés előtt. Ősszel kékes-fekete bogyótermések jelennek meg rajta.

Mangó

(*Mangifera indica*)

A szömörcefélék családjába tartozó egzotikus gyümölcséről ismert trópusi fafaj. Számos (közel ezer) fajtája ismert. Örökzöld levelei fényes sötétzöldek, merevek, kemények. Apró zöldessárgás, majd vöröses színű virágai, nagy ágvégi bugavirágzatokban jelennek meg, illatuk aromás, éjjel, és a kora hajnali órákban nyílnak. Pollenjük a trópusokon ismert allergén. Az északi féltekén általában január és március között, 2-3 hétig virágzik.

54. ●

55. *amerikai hópehelyfa*

Borsfa

(*Schinus spp.*)

A nemzetség legjelentősebb allergén tagja a **brazil borsfa** (*S. terebinthifolius*, 56. ábra). A szömörcefélék családjába tartozik. Dél-Amerikában és Mexikóban gyakori, Ausztrália, Dél-Afrika, Hawaii és Florida területén invazív. Európában borsfa állományokkal Madeira szigetén nyaralva találkozhatunk. Örökzöld, lombja széles elterülő. A perui borsfa (*S. molle*) lecsüngő ágaival a szomorúfűzre emlékeztet. Szárnyalt, összetett levelei harmincnál is több hosszúkas levélkéből állnak (a végálló levélke sokszor hiányzik), melyek eldörzsölve, hajtásai pedig eltörve borsos illatot árasztanak. Kétlaki. Apró, de nagy bugákban megjelenő, jelentéktelen zöldes vagy tejfehér virágai tavasszal és nyáron allergén pollent bocsátanak ki. Termése a rózsabors néven ismert fűszer. Ennek túlzott fogyasztása is légzési nehézséget és nyálkahártya irritációt okozhat.

Ujjas hangyafa vagy yagrumo

(*Cecropia peltata*, 57. ábra)

A csalánfélék közé tartozó, allergén növény a trópusokon, ahol a lepusztult trópusi területeken terjeszkedik, mint invazív faj. Kétlaki, zöldesfehér, ujjakra emlékeztető virágzata nagy mennyiségű pollent termel.

56. ●

57. ●

56. brazil borsfa, 57. ujjas hangyafa vagy yagrumo

Névmutató

Juharok	5
Tengerparti seprúcserje vagy borfa	6
Éger	8
Közönséges nyír	10
Közönséges gyertyán	12
Komlógyertyán	12
Közönséges dió	14
Pekándió	14
Mogyoró	16
Szelídgesztenye	18
Európai bükk	18
Japánciprus, szugifenyő	20
Keskenylevelű ezüstfa	22
Kislevelű fikusz	24
Kóris	24
Homoktövis	28
Nemes babér	28
Fagyal	30
Fehér eperfa	32
Kínai papíreperfa	32
Olajfa	34
Platán	34
Nagylevelű kínai kőtiszafa	36
Nyárfa	36
Tölgy	40
Pillangósok	42
Trópusi pillangósok	42

Fűz	46
Hárs	48
Zsurlólevelű kazuárfa	48
Törpe lószőrpálma	50
Kínai kenderpálma	50
Datolyapálma	52
Szilfa	54
Japán gyertyánszil	54
Nyugati ostorfa	56
Pisztácia	56
Ciprusfélék	58
Oregoni hamisciprus	60
Európai ciprus	60
Leyland-ciprus	60
Boróka	62
Keleti tuja vagy keleti életfa	64
Nyugati tuja	66
Tiszafa	66
Tamariska, vagy tamariszkusz	68
Az Eukaliptusz-fajok	70
Kefevirág-fajok	72
Hangamirtusz-fajok	72
Amerikai hópehelyfa	74
Mangó	74
Borsfa	76
Ujjas hangyafa vagy yagrumo	76

A könyvet írta:

Dr. Magyar Donát

aerobiológus, Nemzeti Népegészségügyi Központ

Szakmai lektorok:

Dr. Orlóci László

igazgató, ELTE Fűvészkert; elnök, Magyar Díszkertészek Szövetsége

Papp László

botanikus, ELTE Fűvészkert

Dr. Szigeti Tamás

vezető szakértő, Nemzeti Népegészségügyi Központ

Nyelvi lektor:

Mezőffy Lajosné

Nemzeti Népegészségügyi Központ

Az illusztrációkat készítette:

Abonyi Zsuzsanna és Dr. Magyar Donát

Készült:

A Nemzeti Népegészségügyi Központ nyomdájában. 2020.

Felelős kiadó:

Dr. Müller Cecília

országos tisztifőorvos

Szerkesztette:

Novák Anikó

